

تصحیح و تعویض سند

www.ketab.ir

سرشناسه: موسوی نسب، سید محمد کاظم، ۱۳۴۶ -
 عنوان و نام پدیدآور: تصحیح و تمویض سند/سید محمد کاظم موسوی نسب.
 مشخصات نشر: تهران، سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه، ۱۳۹۳.
 مشخصات ظاهری: ۱۶۸ ص.
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۲-۴۰۹-۹
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۶۵.
 موضوع: حدیث -- جرح و تعدیل
 موضوع: حدیث -- اسناد
 موضوع: احادیث ضعیف
 موضوع: حدیث -- علم الرجال
 شناسه افزوده: سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۳: ۶۸۱/۲: BP
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۶۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۳۶۴۵۹

شرکت چاپ انتشارات اسوه

تصحیح و تمویض سند

تألیف: سید محمد کاظم موسوی نسب

ناشر: انتشارات اسوه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه بزرگ قرآن کریم (۱۴-۱۱-۳۶۶۴۲۳۰۲۵)

نوبت چاپ: اول

سال نشر: بهار ۹۳

شمارگان: ۱۵۰۰

بهاء: ۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۲-۴۰۹-۹

فروشگاه و نمایشگاه دائمی تهران: خیابان انقلاب، ابتدای پل کالج، روبروی خیابان خارک، پلاک ۷۸۷

تلفن: ۶۶۴۱۸۰۹۹ و ۶۶۴۰۱۷۴۷ فاکس: ۶۶۴۱۸۰۲۲

فروشگاه شماره (۲) قم: خیابان ارم، مقابل پاساژ قدس تلفن: ۳۷۴۱۲۸۲ فاکس: ۳۷۳۷۶۶۰

فروشگاه شماره (۳) قم: پلوار معلم - مجتمع ناشران - پلاک ۳۰ تلفن: ۳۷۸۴۱۷۲۱-۲۳

www.Osvehpub.com www.Osveh.ir

تقدیم:

به او که هر حقی را سند است.

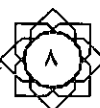
و به او که غیبتش تشنگان سعادت و حقیقت را برای کشف گنج
پریهای راه حق، به تلاش واداشته است.
و به او که آمدنش به قیل و قال پژوهندگان معارف حقه پایان
می دهد.

و به او که ظهورش قلب جویندگان حقیقت را تسکین می دهد.
و به او که جهان تشنه راه سعادت، در انتظار اوست.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
پیشینه بحث	۱۵
بخش اول: پیش نیاز تعویض سند	۲۱
مقدمه	۲۳
۱) کیفیت خبر دادن شیخ اجازه	۲۴
۱- ۱) ظهور عبارت	۲۴
۱- ۲) اسماء از عبارت های مشیخه	۲۵
۱- ۳) دلیل های دیگر بر تعلق طریق ها به متن	۳۲
۲) شمول «اخبارنا بجمع کتبه و روایاته»	۳۶
۱- ۲) تمام کتاب های صفوان	۳۶
۲- ۲) آنچه گوینده متعلق به صفوان می دانند	۳۸
۲- ۳) تمام کتاب ها و روایت های منسوب به صفوان	۳۹
۲- ۴) آنچه با سند به دست گوینده رسیده است	۴۰
۲- ۵) آنچه گوینده روایت کرده است	۴۰
۳) منظور از «روایات» در «اخبارنا بجمع کتبه و روایاته»	۴۴
۱- ۳) روایت های پراکنده	۴۴
۲- ۳) روایت های شفاهی	۴۵
۳- ۳) روایت های موجود در کتاب ها	۴۶
۳- ۴) کتاب های گذشتگان	۴۷
۴) کیفیت دریافت کتاب ها و روایات	۵۱
۱- ۴) شنیدن (سماع)	۵۱
۲- ۴) خواندن (القراءة)	۵۲

۵۴	۳-۴) دریافت کردن (المناولة)
۵۵	۴-۴) اعلام
۵۵	۴-۵) نوشتن (الكتابة)
۵۶	۴-۶) یافتن (الوجادة)
۵۸	۴-۷) وصیت
۵۸	۴-۸) اجازه
۶۵	بخش دوم: تصحیح روایت‌های غیر معتبر
۶۷	فصل اول: تصحیح روایت‌های شیخ کلینی رحمته الله
۶۹	مقدمه
۷۷	فصل دوم: تصحیح روایت‌های شیخ طوسی رحمته الله
۸۰	۱) استفاده از سند معتبر خود شیخ طوسی رحمته الله
۸۱	۱-۱) عدم ذکر سند معتبر، شیخه و استفاده از فهرست
۸۱	۱-۱-۱) استفاده از سند به صاحب کتاب
۸۲	۱-۱-۲) استفاده از سند یکی از واسطه‌ها
۸۵	۱-۲) نقص در سند مشیخه
۸۷	۱-۳) ضعف در سند مشیخه
۹۱	۱-۴) ضعف سند در متن کتاب
۹۱	۱-۴-۱) استفاده از کتاب فهرست
۹۳	۱-۴-۲) استفاده از سند معتبر دیگران
۹۶	۱-۴-۳) استفاده از سند معتبر مرحوم نجاشی
۱۰۶	۱-۴-۴) استفاده از سند معتبر شیخ صدوق رحمته الله
۱۱۳	۱-۴-۵) روش ابداعی مرحوم اردبیلی
۱۱۸	۱-۴-۶) استفاده از مقدمه من لایحضره الفقیه

فصل سوم: تصحیح روایات کتاب‌های شیخ صدوق رحمته الله علیه	۱۲۱
۱) استفاده از سند معتبر شیخ طوسی رحمته الله علیه	۱۲۵
۲) استفاده از سند معتبر شیخ صدوق رحمته الله علیه	۱۲۹
۱ - ۲) استفاده از سند خود شیخ صدوق رحمته الله علیه	۱۳۰
۲ - ۲) استفاده از سند شیخ صدوق در روایت شیخ طوسی	۱۳۶
۲ - ۳) استفاده از مقدمه من لایحضره الفقیه	۱۳۸
۳ - ۳) استفاده از سند معتبر شیخ طوسی رحمته الله علیه از نگاهی دیگر	۱۴۱
فصل چهارم: یافتن سند معتبر برای روایت‌های کتاب «السرائر»	۱۴۳
مقدمه	۱۴۵
بیان درست این روش	۱۵۱
فصل پنجم: روشی دیگر در استفاده از چند سند	۱۵۵
مقدمه	۱۵۷
استفاده از سند ترکیبی	۱۵۷
ضمیمه: نظر مبارک آیه‌الله شبیری زنجانی درباره سند زیارت عاشورا .	۱۶۱
کتابنامه	۱۶۵

تقریظ استاد معظم حضرت آیه الله مؤمن - دام ظلّه -

بسمه تعالی

بحمدالله تعالی تا صفحه آخر رساله تعویض سند تألیف حجة الاسلام آقای موسوی نسب را مطالعه کردم، رساله دارای دقت های خوبی است و آنچه را هنگام مطالعه به ذهنم رسید، جملاً یادداشت کردم* ان شاء الله تعالی خداوند بزرگ توفیق بیشتری به امثال نویسنده محترم و دیگر عزیزان تلاشگر مرحمت فرماید.

۲۹ صیام ۱۴۳۱

مهرماه ۱۳۸۹/۶/۱۸

محمد مؤمن

* الحمد لله بزرگواری و کرامت حضرت استاد - دام ظلّه - شامل حقیر شد و از دیدگاه های ارزشمند ایشان بهره مند شدم. مدت مدیدی در تأمل بودم که این نوشته را به چه صورت به فرمایشات حضرت استاد متبرک کنم تا دیگران نیز مستقیماً در جریان دقتها و ظرافتهای آن قرار گیرند، پس از مشورت با اساتید معظم و با کسب اجازه از محضر حضرت استاد معظم - دام ظلّه - بنابراین شد که هر قسمت از نظرات ایشان در پاورقی صفحه مربوطه و با علامت (*) در معرض استفاده قرار گیرد.

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على خاتم النبيين واشرف الانبياء والمرسلين سيدنا
ومولانا محمد المصطفى وآله الطاهرين لاسيما ناموس الدهر وامام العصر الحجة بن الحسن
العسكري عليه السلام وجعلنا من انتصاره واعوانه ولعنة الله على اعدائهم اجمعين من الآن الى قيام
يوم الدين ثم الى ابد الآبدين.

مقدمه

یکی از مدارکی که فقیهان برای دستیابی به احکام شرعی از آن استفاده
می کنند، سنت و سخنان معصومان علیهم السلام است. روشن است که در زمان غیبت و
دسترسی نداشتن به شخص معصوم علیه السلام به دست آوردن سخنان ایشان،
منحصر به نقل حاضران در زمان ایشان و شنوندگان است که آنچه شنیده یا
دیده اند برای دیگران بازگو می کنند. بی شک زمانی نزد همان ها می توان به نقل قول
اعتماد کرد که نقل کننده، شرایطی را دارا باشد که در یک کلام، وثاقت ناقل و
راوی نام گرفته است. حال چنانچه یکی از نقل کنندگان روایت، همه شرایط را
دارا نباشد یا ناشناخته باشد و یا فرمایش معصوم علیه السلام و آنچه مورد نیاز است،
بدون ذکر نام بازگو کننده به دست ما رسیده باشد، چنین روایتی اعتبار ندارد و
نمی توان به آن استناد کرد. این مسئله، یکی از مشکلات اساسی پیش روی
فقیهان در استنباط احکام شرعی است.

بیشتر روایاتی که در راه استنباط احکام شرعی مورد استفاده فقها قرار
می گیرد، در کتاب های معروف به «کتب اربعه» قرار دارد. مؤلفان این کتاب ها به

روش‌های گوناگون، اسناد روایات را ذکر کرده‌اند؛ اما تعدادی از این روایات، دچار یکی از مشکلات یادشده هستند. این مشکل گریبانگیر دیگر کتاب‌های مأخذ روایت نیز هست.

با توجه به نیاز مبرم فقیهان به این روایات، این پرسش مطرح است که آیا می‌توان راه حلی یافت که بتوان مشکل عدم اعتبار سند را از میان برد و به این دسته از روایات نیز استناد کرد. این مختصر در پی آن است تا راه‌های گوناگون و ممکن را برای دستیابی به این هدف مهم بررسی کند.

نوشته پیش‌رو تقریر شرکت در دوره فاز دوم موسسه فاخر تحقیقاتی و پژوهشی بنیة الله عز و جل است که در خدمت استاد محقق حضرت حجة الاسلام والمسلمین شویایی رحمته الله گردید.

پس از پایان دوره - با توجه به مراعاتی که در طول مدت تحصیل به مدارک مورد نیاز این بحث می‌شد - به این نکته توجه شد که ظاهراً نوشته‌ای مستقل در این موضوع در دسترس نیست، لذا با این نیز که مباحث مورد نیاز در این موضوع در یک نوشته - حتی الامکان - جامع در دسترس قرار گیرد، به عنوان پایان‌نامه سطح سوم حوزه علمیه پیشنهاد شد و در خدمت اساتید فاضل و مکرم حضرت حجة الاسلام والمسلمین آقای عندلیب و حضرت حجة الاسلام والمسلمین آقای شویایی به نتیجه رسید و پس از آن با تکمیل مباحث و مصادیق و مثالهای آن، برای طبع آماده شد.

امید که مورد قبول حق تعالی و حضرت حجت - علیه الصلوة والسلام - قرار گیرد.

انشاء الله

آخر شوال المکرم، ۱۴۳۵

مشهد مقدس